

7. **Сніжко В.** Українознавство: природна психофілософська концепція : монографія / Валерій Сніжко. – К. : ННДІУ, 2010. – 528 с.

8. **Українська** політична нація: генеза, стан, перспективи / В. С. Крисаченко, М. Т. Степико, О. С. Власюк [та ін.] ; за ред. В. С. Крисаченка. – К. : НІСД, 2004. – 648 с.

Надійшла до редколегії 07.08.13

УДК 364-18

Ігор МАМОНОВ

Національна академія державного управління
при Президентові України

ПОНЯТТЯ «СТАЛИЙ ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК»: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Розглядаються питання імплементації ідей сталого розвитку та людського розвитку в практиці публічного управління. Розкривається специфіка взаємовпливів концепцій сталого розвитку та людського розвитку, що разом становлять сталий людський розвиток. Обґрунтовується необхідність урахування положень концепції сталого людського розвитку в публічно-управлінській діяльності. Пропонуються підходи до застосування ідеології сталого людського розвитку в публічному управлінні.

Ключові слова: сталий людський розвиток, потреби та інтереси, можливості, якості людини, наростання повноти життя.

Игорь Мамонов. Понятие «устойчивое развитие человека»: управленческий аспект

Рассматриваются вопросы имплементации идей устойчивого развития и развития человека в практике публичного управления. Раскрывается специфика взаимовлияний концепций устойчивого развития и развития человека, которые вместе составляют устойчивое развитие человека. Обосновывается необходимость учета положений концепции устойчивого развития человека в публично-управленческой деятельности. Предлагаются подходы к применению идеологии устойчивого развития человека в публичном управлении.

Ключевые слова: устойчивое развитие человека, потребности и интересы, возможности, качества человека, нарастание полноты жизни.

Igor Mamonov. Concept of sustainable human development: administrative aspect

This scientific research considers the implementation of the ideas of sustainable development and human development in the practice of public administration. Specific mutual influences of concepts of sustainable development and human development that together make sustainable human development are revealed. The necessity of taking into account the provisions of the concept of sustainable human development in public management is proven. Approaches to the use of the ideology of sustainable human development in public administration are proposed.

© Мамонов І. Л., 2013

Key words: sustainable human development, needs and interests, capabilities, qualities, increasing fullness of life.

Однією з актуальних проблем публічного управління є відсутність усталеної та чіткої системи понять, принципова незавершеність існуючих теорій державного управління, їх перебування у стані становлення або вирішення часткових завдань, що призводить на практиці до зниження ефективності публічно-управлінської діяльності, відсутності дієвих важелів впливу держави на суспільні процеси, гальмування розвитку країни.

Як зазначає Ю. Сурмін, державне управління – досить нова галузь наукових досліджень, тому термінологічний розвиток «перебуває на етапі формування комплексу термінів» [8, с. 7]. Водночас термінологічна система державного управління «повинна базуватися на інтегруючій ідеї – ідеї ефективного управління державою, інакше вона залишиться лише великим масивом термінів» [8, с. 9]. Серед таких термінологічних прогалин, на нашу думку, можна назвати питання в системі «людина – суспільство – держава – природа». Зокрема, недостатньо глибоким є розуміння якості життя і сталого людського розвитку у сфері публічного управління.

У науковій літературі з державного управління, регіонального управління та місцевого самоврядування розглядаються питання сталого розвитку та людського розвитку. Шляхи сталого розвитку суспільств розкривались у працях вітчизняних та закордонних дослідників: В. Андрущенко, О. Безуглого, Х. Боссела, О. Габрієляна, Б. Гаврилишина, О. Горбаня, А. Печчеї, В. Кременя, К. Лосєва, А. Толстоухова, В. Трегобчука та багатьох інших. Принципи публічного управління в реалізації ідей сталого розвитку досліджувались у працях Г. Атаманчука, Б. Белоброва, В. Козбаненко, А. Мельник, Н. Мельтюхової, О. Оболенського та ін. Значний внесок у дослідження питань управлінського аспекту людського розвитку зробили такі вчені, як Г. Атаманчук, Б. Белобров, К. Вельцель, Б. Данилишин, Л. Емерідж, Р. Інглхарт, Е. Лібанова, А. Маслоу, Махбуб-уль-Хак, М. Нуссбаум, О. Подопригора, А. Решетніченко, А. Сен, С. Серьогін, М. Стадник, С. Телешун, Н. Томчук, Н. Хамітов, О. Шахназаров та ін.

У науці державного управління нині недостатньо системно розглядається взаємодія зазначених складових (сталий розвиток, людський розвиток, що формують сталий людський розвиток). Їх змістовне поєднання у сфері публічного управління не є спеціальним об'єктом наукового пізнання. У результаті цього виникає потреба в дослідженні зв'язку зазначених концепцій та виробленні розуміння сталого людського розвитку як одного з чинників публічного управління.

Метою статті є теоретичне обґрунтування ідей, закладених у концепції сталого людського розвитку як чинника публічного управління.

Відомо, що потреби є внутрішньою причиною життєдіяльності людини. Вони виражають залежність від об'єктивних умов існування, породжують внутрішній дискомфорт, оскільки свідчать про те, що в

чомусь-небудь існує необхідність. Суспільні потреби формуються із загальнолюдських. Потреби та інтереси є важливими елементами і публічного управління. Як зазначає Г. Атаманчук, у процесі системної суб'єктно-об'єктної взаємодії потреби та інтереси керованих об'єктів вибудовуються «на законі кругообігу», відповідно до якого здійснюється «пізнання (відображення)», тобто процес об'єктивізації. Така концепція є системною суб'єктно-об'єктною взаємодією [1, с. 12].

За визначенням Міжнародної комісії ООН з розвитку і навколишнього середовища сталий розвиток є «розвитком, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [11, п. IV-1] (тут і далі переклад автора. – *І. М.*). Це формулювання з часом стало загальноновживаним. Його розуміння передбачає в довгостроковій перспективі можливість гармонізації економічного зростання, соціальної справедливості й захисту навколишнього середовища. Таке змістовне наповнення концепції сталого розвитку піднімає її до рівня однієї з домінуючих сучасних ідеологій існування людських суспільств. Комітет експертів з державного управління у складі 24 експертів, заснований Економічною і соціальною Радою ООН, резолюцією 2001/45 у доповіді № E/2004/44–E/C.16/2004/9 від 22 квітня 2004 р. визнав, що «викорінення злиднів та забезпечення сталого розвитку повинні стати сенсом існування державного управління» [12, с. 19].

Європейське співтовариство прийняло «Оновлену Стратегію сталого розвитку Європейського Союзу». У ній зафіксовано положення, згідно з яким «потребує збереження потенціал Землі для підтримки життя у всьому його різноманітті». Заснована на принципах «демократії, гендерної рівності, солідарності, верховенства права та поваги до основних прав, включаючи право на свободу і рівні можливості для всіх», ця стратегія сприяє розвитку «динамічної економіки з повною зайнятістю, високому рівню освіти і охорони здоров'я, соціальній та територіальній єдності, захисту навколишнього середовища та миру», а також «поваги до культурного розмаїття» [10, с. 2].

У вказаних компонентах можна помітити універсальність вимог до життя. На нашу думку, у тріаді економіка – суспільство – природа, опосередкованій гармонією між її складовими та відображеній у компонентах концепції сталого розвитку, найширше зафіксовані сфери буття людини. Тому в межах науки державного управління концепцію сталого розвитку ми розглядаємо як ціннісну настанову та підґрунтя для теоретичних, методологічних і технологічних напрацювань.

Складові сталого розвитку повністю відображені в економічних ресурсах (перелік та визначення див., зокрема, у [6, с. 26]), так само як і останні повною мірою наявні серед складових сталого розвитку:

– праця, до якої входять розумові та фізичні здібності людей (людський капітал) і підприємницькі здібності, значною мірою залежить від стану соціальної справедливості як складової сталого розвитку;

– капітал, який розуміють як засоби виробництва, відчуває суттєвий вплив загального стану економічної ефективності країни;
– земля та інші природні блага є похідними від існуючого рівня природно-ресурсної збалансованості території.

Натомість стан економічних ресурсів визначає загальну ефективність економіки, а отже, впливає на сталий розвиток держави. Така глибинна взаємозалежність складників створює умови для їх діалектичної взаємодії, викликаючи або різкий розвиток країни, або, навпаки, циклічні перешкоди і суттєву деградацію. Тому неприпустимо нехтувати жодною складовою сталого розвитку.

Не менш значущою для публічного управління є концепція людського розвитку, яку активно пропагують фахівці ООН у доповідях про людський розвиток. У цій концепції на перше за значущістю місце ставиться розвиток людини шляхом розширення можливостей вибору соціальної поведінки, збільшення тривалості життя, освіти й доходу. У такому розумінні людський розвиток розглядають як мету і критерій суспільного прогресу, а не засіб для економічного зростання. Індекс людського розвитку показує середній рівень досягнень країни за трьома базовими вимірами: довголіттям і здоров'ям, доступом до знань і гідним рівнем життя.

На думку спеціалістів ООН, «Людський розвиток полягає у набутті людьми більших свобод і можливостей вести таке життя, яке вони цінують і мають підстави цінувати. Воно полягає в розширенні можливостей для вибору» [4, с. 1]. Ця концепція називається підходом з позиції можливостей. Звернемо увагу на те, що таке розуміння людського розвитку називають розвитком людського потенціалу, оскільки свободи і можливості набуваються для чогось, вони є лише можливими вигодами в майбутньому, стартовими позиціями для майбутнього.

Наділення людей можливостями і свободами є важливим і необхідним, але не єдиним завданням публічно-управлінської діяльності. Вважаємо, що публічне управління має ґрунтовніше спрямування не тільки на розширення можливостей вибору, а також на створення кращих умов для задоволення широкого кола потреб людини, подолання дефіциту благ, який виникає, та розвиток людських якостей. З цього приводу російські дослідники стверджують, що «рівень (повнота) задоволення певного набору матеріальних і духовних потреб та інтересів зумовлює якість життя людини» [2, с. 595]. Тому публічне управління має бути спрямоване на зростання повноти задоволення потреб та інтересів.

Відштовхуються від людських потреб також Р. Інглхарт (лауреат премії Й. Скайтта) та К. Вельцель, які вже майже 40 років досліджують еволюцію ціннісних настанов людства в межах соціологічного проекту World Values Surveys. Автори пов'язують між собою соціально-економічний розвиток, засвоєння цінностей самовираження і дієвість демократичних інститутів шляхом наявності самостійного вибору індивідів, називаючи весь процес людським розвитком. У ньому розвиваються людські якості і можливості

на основі задоволення їх потреб. Задоволення матеріальних потреб є «необхідною і нагальною передумовою виживання, брак матеріальних благ надає цим потребам пріоритетного значення стосовно всіх інших, включаючи і постматеріалістичні потреби». І навпаки, на думку авторів, коли матеріальні потреби «гарантовано задовольняються, це починає сприйматися як належне, і пріоритетного значення набувають постматеріалістичні прагнення, від чого люди звертають більшу увагу на цілі, що займають більш високе місце у піраміді потреб Маслоу» [5, с. 149].

Вважаємо, що в контексті даного дослідження також заслуговує на увагу теорія людського капіталу, яка активно розробляється в економічних науках і у якій наголошується на розвиткові рис та якісних характеристик самої людини. Людський капітал означає «нагромадження вкладень в освіту, підготовку, підвищення кваліфікації, охорону здоров'я та інші фактори, що сприяють підвищенню продуктивності праці» [6, с. 649].

Можна було б наголосити на неприпустимості безпосередніх впливів держави на свідомість та поведінку людини, а тим самим на неможливості участі держави в процесах розвитку людських якостей. Водночас багатомірність та онтологічна складність об'єктів публічного управління не дозволяють однозначно засвідчити такий підхід. Як зазначає Г. Агаманчук, «у суспільних відносинах, різних видах діяльності та різноманітних соціальних ролях держава керує не всіма, а тільки тими їх проявами, сторонами, взаємозв'язками, які мають значення для всього суспільства, належать до реалізації загальних потреб, інтересів і цілей» [1, с. 115].

Людина разом із колективами й об'єднаннями людей та суспільством у цілому формує три основні компонентно-структурні рівні керування об'єктів. При цьому на рівні людини (на першому рівні) «реалізуються соціальні ролі, на другому – види діяльності, на третьому – види суспільних відносин» [1, с. 120]. Тому публічно-управлінському впливу можуть підлягати ті прояви, взаємозв'язки та аспекти соціальних ролей людини, які мають значення для всього суспільства. Оскільки соціальні ролі є компонентом соціальної структури і відповідають соціальному статусу людини, то їх виконання значною мірою залежить від розвитку якісних характеристик особи. Держава не може не впливати на окремі аспекти людського капіталу, проте (в ідеалі) робить це вибірково, у межах потреби управлінського впливу, з повагою до людської гідності й переважно опосередкованими методами.

Зворотний вплив розвитку людського капіталу на можливості публічного управління настільки потужний, що може повністю змінювати зміст і вектори публічно-управлінських впливів. Це ще один привід для спрямування публічного управління на розвиток людського капіталу. Суспільство з високим рівнем розвитку людського капіталу створює для людини значно кращі умови життя, ніж суспільство з низьким розвитком людських якостей.

Доповнюючи сказане, зазначимо, що серед розмаїття філософських

концепцій людини, у тому числі серед парадигм філософії людини ХХ ст. (філософська антропологія, екзистенціалізм, персоналізм), можливо, найбільш активною щодо дослідження людського розвитку і подолання людських меж є філософія персоналізму. Її представники вбачають сенс життя в наростанні повноти життя, виводячи це шляхом еволюції особистості: «Сенс життя – у наростанні повноти життя, яке не обмежує повноту життя інших людей». Таке наростання «можливе тільки через здійснення еволюції особистості», що визначається як «поступальний розвиток людських якостей і можливостей» у напрямку до буття, у якому досягається «єдність геніальності, святості та героїзму» [9, с. 404, 405, 423]. На нашу думку, суспільство призначене для сприяння людині вирішенню її проблем, а тому публічне управління як організаційна та регулятивна складова суспільства має бути спрямованим на наростання повноти життя людини.

Значення організаційної (політичної) підсистеми суспільства в житті країн є вкрай вагомим. Відштовхуючись від загального призначення управління як функції систем різної природи (біологічних, соціальних, технічних), сучасне публічне управління має протидіяти руйнівним проявам різного характеру та забезпечити:

- одночасний гармонійний розвиток людини і природи,
- дотримання стану соціальної справедливості в суспільствах,
- економічну ефективність господарства і подолання економічної кризи.

У сучасному світі атракторами суспільної еволюції ми можемо назвати людський розвиток і сталий розвиток. Тому необхідно, дотримуючись рекомендацій, розроблених у синергетиці, резонансно збуджувати соціальні структури, близькі до людського і до сталого розвитку. Як наслідок, людський і сталий розвиток мають стати цільовими настановами і критеріями оцінювання результатів публічного управління.

Надамо авторське розуміння сталого людського розвитку у сфері публічного управління, поєднуючи наведені аргументи. Так, сталий людський розвиток – це система екзистенціалій, яка забезпечує наростання повноти життя людини на основі високого рівня задоволення потреб людини і розвитку її якостей та можливостей для нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Екзистенціалії людини, як вважає О. Подопрігора, слід розуміти як «умови її існування, які вона обирає, а якщо не знаходить у житті, то створює їх сама» [7, с. 8]. Сталий людський розвиток може мати оцінні рівні (низький, середній, високий тощо). Відсутність екзистенціалій для наростання повноти життя або недотримання рівності поколінь призводитиме до збіднення життя й означатиме відсутність сталого людського розвитку. При цьому антонімічний термін на зразок «людський регрес» пропонуємо не застосовувати.

З необхідністю поєднання концепцій людського розвитку та сталого розвитку погоджуються експерти ООН: «Розвиток людини та сталий

розвиток людини невіддільні один від одного. <...> Якщо розвиток людини не є стійким, він не є справжнім розвитком людини» [3, с. 18].

Отже, концепція сталого розвитку передбачає збалансований розвиток людства в різних площинах. Концепція людського розвитку надає переваги людським питанням у суспільних та державних справах. Публічне управління за необхідністю має одночасно реалізовувати у своїй практиці дві зазначені концепції, забезпечуючи сталий людський розвиток.

Поєднання цих двох підходів у єдиній концепції сталого людського розвитку дозволяє вибудовувати таку суспільну модель, яка буде спрямована на збалансований онтологічно (між внутрішнім і зовнішнім відносно суспільства і людини середовищем) і в часі (між сучасними і майбутніми поколіннями) розвиток людства із домінантою турботи про благо людини і повагою до її гідності у відносинах між людьми. Така об'єднана концепція відобразить історичне збільшення свободи індивіда у відносинах із суспільством за допомогою побудови відповідної культури та демократичних форм правління, а також у відносинах із природою через розвиток техніки і реалізацію наукових уявлень про екологічно збалансовану взаємодію.

Подальшого вдосконалення потребують теоретичні питання з визначення сталого людського розвитку, уточнення його змісту, застосування цієї концепції у сфері публічного управління, вироблення необхідних та дієвих механізмів.

Список використаних джерел

1. **Агаманчук Г. В.** Теория государственного управления : курс лекций / Г. В. Агаманчук. – 4-е изд., стереотип. – М. : Омега-Л, 2006. – 584 с.
2. **Ахременко А. С.** Стабильность политического и социального развития российских регионов: взгляд через призму проблемы качества жизни / А. С. Ахременко // XI Междунар. науч. конф. по проблемам развития экономики и общества. В 3 кн. Кн. 2 / отв. ред. Е. Г. Ясин. – М. : Издат. дом Высш. шк. экономики, 2011. – С. 593 – 603.
3. **Доклад** о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека : пер. с англ. ; ПРООН. – М. : Весь Мир, 2010. – 244 с.
4. **Доклад** о человеческом развитии 2011. Устойчивое развитие и равенство возможностей: лучшее будущее для всех : пер. с англ. ; ПРООН. – М. : Весь Мир, 2011. – 188 с.
5. **Инглхарт Р.** Модернизация, культурные изменения и демократия: последовательность человеческого развития / Р. Инглхарт, К. Вельцель. – М. : Новое изд-во, 2011. – 464 с.
6. **Макконнелл К. Р.** Экономикс: принципы, проблемы и политика : пер. с англ. / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 972 с.
7. **Подопригора А. С.** Развитие человека в условиях глобализации общества: социально-философский анализ : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / Подопригора Александр Станиславович ; Дон. гос. техн. ун-т. – Ростов н/Д. : 2009. – 27 с.
8. **Сурмін Ю. П.** Термінологічна система державного управління: сутність

і перспективи становлення / Ю. П. Сурмін // Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2008. – № 4. – С. 5 – 14.

9. **Хамитов Н.** Философия. Бытие. Человек. Мир : курс лекций / Н. Хамитов. – К. : КНТ, Центр учеб. лит-ры, 2006. – 456 с.

10. **Renewed EU Sustainable Development Strategy.** – Brussels, 2006. – Access mode : www.register.consilium.europa.eu/pdf/en/06/st10/st10117.en06.pdf.

11. **Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future.** – N. Y., – 1987. – Access mode : www.un-documents.net/our-common-future.pdf.

12. **World public sector report: globalization and the state department of economic and social affairs United Nations.** – N. Y., 2001. – Access mode : www.unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan012761.pdf.

Надійшла до редколегії 31.05.13

УДК 351.851:681.518

Марина ВАТКОВСЬКА

*Національна академія державного управління
при Президентові України*

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Розглядаються теоретичні засади та основні тенденції інформаційного забезпечення системи державного управління в галузі освіти в контексті становлення суспільства знань. Акцентується увага на тому, що інформаційне забезпечення є фактором модернізації системи державного управління.

Ключові слова: модернізація освітньої галузі, інформаційне забезпечення, державне управління, освіта.

Марина Ватковская. Теоретические основы исследования информационного обеспечения системы государственного управления в сфере образования Украины

Рассматриваются теоретические основы и основные тенденции информационного обеспечения системы государственного управления в сфере образования в контексте становления общества знаний. Акцентируется внимание на том, что информационное обеспечение является фактором модернизации системы государственного управления.

Ключевые слова: модернизация сферы образования, информационное обеспечение, государственное управление, образование.

Maryna Vatkovska. The theoretical basis for the study of the informational support for the public administration in the field of the Ukrainian education

The theoretical basis and main trends of the informational support for the public

© Ватковська М. Г., 2013